

S historikem Václavem Vrabcem o psaní dějin protinacistického odboje a jedné generační zkušenosti

ZDENĚK HAZDRA, VÍTĚZSLAV SOMMER

Historik a novinář Václav Vrabec patří ke generaci, kterou formoval zážitek druhé světové války a nacistické okupace. Vzpomínky na válečné údobí podstatným způsobem ovlivňovaly jeho pozdější životní osudy a názory. Stejně jako ne jeden z jeho vrstevníků i on prošel vývojem od komunistického mládí přes aktivní účast v reformním procesu šedesátých let až po činnost v československém disentu. Na konci loňského roku jsme Václava Vrabce navštívili a hovořili s ním o jeho dlouholeté kariéře, během níž se pohyboval na pomezí politiky, publicistiky a odborné historiografie.

Jak jste se dostal k historii a především k problematice protinacistického odboje?

Jak jsem se dostal k historii? Mám takový trochu nenormálně pohnutý život, protože jsem od dětství poznamenán různými tělesnými neduhy, takže jsem třeba neměl úplné vzdělání. Prakticky dva a půl roku po 5. květnu 1945 jsem nechodil. Hodně jsem tudíž četl. Můj tatínek byl také v odboji mezi pošťáky – ve skupině PVVZ v Dejvicích a v Bubenci. Víte, jsou to někdy osobní záležitosti, které člověka chtě nechtě formují.

Válečná léta jste prožíval jako malý chlapec. Jak vzpomínáte na protektorátní každodennost?

V domě proti nám bydlel, to jsou takové ty náhody, Eduard Bass, s nímž

tatínek chodil na pivo. Sem tam přišel k nám a vyprávěl všelijaké anekdoty. Za tatínkem přicházeli různí kamarádi, četníci, bývalí legionáři, a polemizovalo se. Já jsem měl od roku 1941 nebo 1942 velikou mapu, kterou jsem si dal na zeď, a sledoval pohyby vojsk – podle rádia. Asi tak od jedenácti let jsem poslouchal BBC. To bylo prostě moje, poslouchal jsem anglické vysílání, Masaryka či Drtinu. Poslech cizího rozhlasu se trestal i smrtí. No a já jsem prostě jaksi to BBC poslouchal a informoval kamarády a tatínkovy přátele o tom, co se děje ve světě.

Zanechala ve vás nějaká událost z období nacistické okupace natolik silný zážitek, že se vám bezprostředně vybaví i po tolika letech?

Tatínek byl listonoš a pracoval v Dejvicích na poštovním úřadě, co je teď divadlo Spejbla a Hurvínka. Pak se tento poštovní úřad přestěhoval na Letnou. Někdy jsem tam tatínkovi vozil oběd. Vzpomínám si, jak jsem jednou jel zpátky z Letné, a když jsem byl v tramvaji ve Vodičkově ulici, bylo to okolo poledne, hlásil rozhlas, že byl zavražděn Reinhard Heydrich. To je osobní zážitek, byl jsem sice kluk, ale měl jsem trochu ponětí o tom, co se ve světě děje, kde a jak jsou fronty. Viděl jsem, jak ta tramvaj úplně strnula. Říkalo se: Pane, to bude! Tatínek byl několik dnů zavřený, vyslýchali ho v Pečkárně. Jednoho jeho kamaráda dokonce popravili. Člověk to všechno do sebe nějak dostával, ale že bych tím žil, to ne.

Václav Vrabec

Foto: archiv Václava Vrabce

Václav Vrabec v době svého dětství

Foto: archiv Václava Vrabce

Říkal jste, že jste hodně četl. Jaký vliv na vás měla četba?

Četl jsem, co mi kamarádi přinesli, různé brožurky, přiznám se, že ani ne komunistické. Hodně o náboženství. My jsme byli v československé církvi a jako kluk jsem byl poměrně dost nábožensky založený – protestantsky. Strašně jsem miloval Husa. A najednou jsem četl brožuru, myslím od nějakého Poláka, že komunisti nevyznávají Boha, že jsou ateisti. Mě se to natolik vnitřně dotklo, až jsem se stal ateistou. Díky jedné brožuře! Říkal jsem si, jestli je opravdu Bůh a nějaká spravedlnost, tak proč nemůžu chodit a ostatní můžou? Nejsem z intelektuálské rodiny (tatínek byl listonoš, vyučený kameník, maminka byla služka), ale odmalička – od takových dvanácti let – jsem četl noviny, *České slovo* a *AZ*. Vzpomínám si, jak za tátou chodili všelijací kamarádi a už za války probírali, co se bude dělat, že by se měl založit Svaz sovětských slovan-ských států. Nebyli ladění komunisticky, ale patrioticky. Měl jsem zájem o veřejné dění a doma v knihovničce jsem jednou našel Program za svobodu – stále ho mám. Mě to nesmírně zaujalo a už na podzim pětáctýřicátého jsem si říkal: Ježíšmarjá, kam se hrabe nějaký Fučík.

Ale nakonec jste dal přednost Fučíkovi, tedy vstoupil jste do KSČ. Proč?

Tatínek a maminka byli v KSČ už od pětáctýřicátého roku. Mě zagitoval jeden živnostník, když mi bylo sedmáct. Ačkoliv jsem byl komunist, začal jsem se zabývat nekomunistickým odbojem. Zajímaly mě různé programy. Dostal jsem se k *Českému kurýru* nebo časopisu *V boj*. A natolik mě zaujaly, že jsem je začal studovat. Ale první věc, kterou jsem napsal pro sebe, byly dějiny jazzu. Byl jsem veli-ký jazzman, zbožňoval jsem historii jazzu nebo spirituálu, odmalička jsem měl rád symfonickou orchestrální hudbu. Díky tomu jsem poměrně dost hudebně založený. No a pak jsem měl to štěstí, že jsem šel na Vysokou školu politických a hospodářských věd, která vznikla v devětačtyřicátém.

Proč jste si zvolil právě Vysokou školu politických a hospodářských věd?

Na tu jsem se dostal čirou náhodou, protože můj tatínek kamarádil s tatínkem Čestmíra Císaře, který byl na VŠPHV nějakým administrátorem nebo pokladníkem, a ten řekl, že se zřizuje Vysoká škola politických a hospodářských věd a jestli se tam

nechci přihlásit. A tak jsem se přihlásil. Ale přiznám se, že mě původně strašně bavila chemie, chtěl sem jít dělat chemii, ale dopadlo to jinak. Na VŠPHV jsem dělal Fakultu společenských věd. Byla tam také historie a měl jsem to štěstí, že jsem od začátku navštěvoval semináře Josefa Mac-ka nebo Milana Machovce. Velice mě bavily dějiny filozofie.

Vaše vysokoškolská léta jsou spojena i s kulturními aktivitami.

Ano, na VŠPHV jsem pomáhal založit folklorní soubor Gaudeamus, který funguje dodnes. Udělali jsme si kapelu a hráli. Začali jsme pochopitelně lidovými písničkami a skončili velkými skladbami jako například *Rádúz a Mahulena*. V tom souboru jsem byl šestnácti let a zažil s ním spoustu hezkých chvil. Díky němu jsem se také dostal poprvé do ciziny. Již v padesátém osmém roce jsme byli ve Francii a v západním Německu.

Umělecká činnost vás také přivedla k práci v rozhlasu a k publicistice. Jak se to přihodilo?

Začal jsem pracovat v rozhlasu, kam jsem se dostal díky tomu, že soubor, ve kterém jsem působil, měl kontakty s redakcí lidové tvorivosti. Tam

PhDr. Václav Vrabec se narodil 25. ledna 1931 v Praze. V roce 1953 absolvoval Vysokou školu politických a hospodářských věd v Praze a roku 1967 Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze. Zabývá se nejnovějšími českými, resp. československými dějinami. Pracoval nejprve v Československém rozhlasu, později v denním tisku (*Rudé právo*). Spoluzakládal populárně-vědecký časopis *Dějiny a současnost*, v jehož redakční radě stále působí. V roce 1969 byl mluvčím ÚV NF ČSSR. Po normalizačních čistkách nesměl vykonávat svoji profesi a v roce 1973 odešel do invalidního důchodu. V roce 1976 se stal signatářem Charty 77. Publikoval v samizdatech a exilových časopisech, vydával a redigoval časopis *Dialog*, působil ve výkonném výboru politického klubu Obroda. Od 1. ledna 1990 zastával funkci ředitele stanice Československo a náměstka ústředního ředitele Československého rozhlasu. Žije na pražském Žižkově, jehož je čestným občanem.

jsem se seznámil s Pavlem Štěpánem, klavírním virtuosem. Do rozhlasu jsem nejprve docházel jako externista, a dokonce jsem zasedal v různých porotách folklorních festivalů, v Domažlicích, na Jiráskově Hronově a podobně. Po absolvování školy jsem automaticky řekl – tehdy se dávaly umístěnky – , že chci jít do rozhlasu. Počítal jsem s tím, že nastoupím do hudební redakce. Ale když jsem do rozhlasu přišel, řekli mi, že jsem historik a že musím jít dělat profesionálně historii do redakce propagandy, kterou vedl Zdeněk Mahler. Tam jsme se poznali. Léta jsem měl na starosti právě historii, vzpomínky a takové věci. A můžu říct, že o tom mluvím velice rád a kladně, protože jsem jako redaktor měl v péči hovory Zdeňka Nejedlého *Na okraj dne*, čili každou sobotu a neděli jsem musel trávit

s tímto pánem, buď v Praze, nebo v Turnově, nebo v Poděbradech, kam jsem za ním jezdil. Pak jsem měl ještě jeden pořad, *Živá slova*, která byla také v neděli, asi ve tři čtvrtě na osm, krátce po Nejedlém. Každý týden jsem musel sehnat do *Živých slov* nějakou osobnost. Většinou to byli lidé jako třeba Pepík Macek, ale i K. J. Beneš, často Drda. Takhle jsem už jako kluk poznal spoustu spisovatelů. Rád na to vzpomínám. Dost jsem se při tom naučil.

A tyto pořady jste dělal přibližně v jakém období?

To bylo od roku 1953 do roku 1958. Pak jsem měl v rozhlasu problémy, řekli mi, že jsem revizionista, někdy v sedmapadesátém. Do naší redakce tehdy přišla jako elévka jakási Jana Neumannová – dogmatik až na půdu.

To byla dcera známého funkcionáře Gustava Bareše, že?

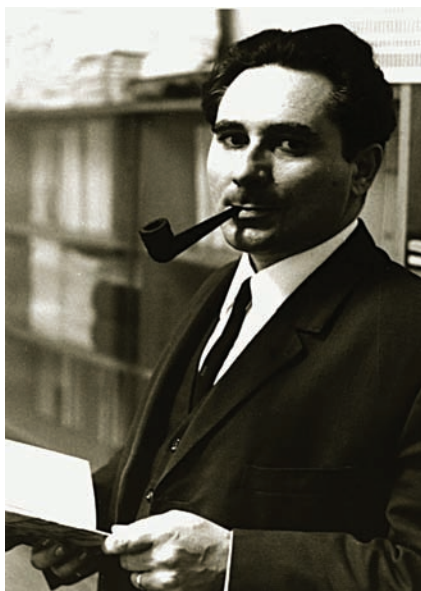
Ano, dcera Bareše a žena mého dobrého známého. Vzala si Standu Neumannu, který byl úplně jiný než ona. Přišla tehdy s copem, hotová komso-molka, na všechno měla jenom mladou gardu a z nás dělala blbečky, revizionisty, pravičáky. No, tak jsme se tam hádali. Chodil jsem do klubu novinářů, který se nacházel kousek od rozhlasu, co bývalo Federální shromáždění – Vinohradská 3. Tam jsem se seznámil s lidmi z *Rudého práva*. Říkal jsem jim o svých patáliích a tehdy mi Fojtík nabídl, ať jdu k nim do *Rudého práva*. Tak jsem jako revizionista a pravičák šel z rozhlasu do *Rudého práva*.

Jak to v *Rudém právu* vypadalo?

Bylo tam úplně jiné ovzduší, hodně k nám chodili třeba Karel Bartošek a Karel Pichlík. Byl jsem v kulturní rubrice, například s básníkem Milošem Vacíkem. Měl jsem na starosti vzpomínky, historii. Byla tam celkově hrozně fajn parta. Mazali jsme mariáš a nadávali na režim. Šéfredaktorem byl Oldřich Švestka, mohli jste říct: *Hele, tomu nerozumíš*, a on to uznal. Byl to vlastně trouba, který si přiznal, že je hloupý. A pak si ho kolem prstu omotal Fojtík. Fojtík byl mazaný, ctižádostivý. Jednou vykládal, že pochází z velice chudé rodiny, že jeho táta byl pastýř někde v Beskydech a jeho sestra ještě v době, kdy on už dělal jakéhosi tajemníka, pracovala jako dojička krav. A jestli byl někdo velmi, jak se tehdy říkalo, revizionisticky zaměřený, pak to byl právě Fojtík. Za ním chodila parta lidí, třeba Jaroslav Šabata, Karel Pichlík nebo třeba Zdeněk Mlynář. Můžu říci, že jedno patro *Rudého práva* bylo velice revizionistické a další zase velmi dogmatické. A Švestka o tom všem věděl.

A jakým způsobem se tato situace projevovovala?

Někdy to bylo až legrační. Zástupcem šéfredaktora byl nějaký Václav Hájek, hrozný blbec, který poté dělal,

Redaktor Československého rozhlasu – druhá polovina 50. let

Foto: archiv Václava Vrabce

myslím, tajemníka Středočeského kraje. A druhého zástupce šéfredaktora dělal Miroslav Galuška. To byly dva naprosté protipóly. V padesátém osmém jsem napsal svůj první úvodník, mimochodem o leninismu, a redigoval mi to právě Miloš Vacík a Jan Smíšek. Úvodníky pak podepisovali buď šéfredaktor, nebo zástupce šéfredaktora, podle toho, kdo měl zrovna službu. Napsal jsem tam něco v tom smyslu, že leninismus má být tvořivý. A Smíšek říkal: *Když bude mít službu Švestka, tak tomu to klidně dej, protože ten to ani nepřečte a podepíše to. A když bude mít službu Galuška, tak ten ti řekne nějaké slušné připomínky. A když bude mít službu Hájek, tak ti to vrátí.* Takhle to tam prostě chodilo. Takže když člověk něco napsal, říkal si: Kým si to nechám schválit? A když už to prošlo schválením, bylo to v pořádku.

Přejděme do šedesátých let, kdy jste se zapojil do práce skupiny historiků sdružených kolem Československého výboru pro dějiny protifašistického odboje. Téma války a odboje bylo tehdy nesmírně aktuální a na rozdíl třeba od dnešního výzkumu jste období

okupace mnohem více propojovali s poválečným děním. Vy sám jste se zabýval dějinami znárodnění...

Ano, zaměřil jsem se na toto téma a napsal jsem o něm svou první práci, dokonce jsem s ní i promoval. Studoval jsem programy politických stran. Zajímalo mě, jaký program měli za války sociální demokraté, národní socialisté, lidovci, a porovnával jsem je. Říkal jsem si, že nejvíce o tom tématu kecali komunisti. A došel jsem k tomu, že oni vlastně žádný program neměli. A jak jsem studoval ty programy, zjistil jsem, že existuje parta lidí, kteří vytvořili Československý výbor pro dějiny antifašistického odboje. Hlavní oporou byl Ústav dějin KSČ a Vysoká stranická škola, kde působili Miloš Hájek, Jan Křen a další. Řekl bych, že jestli se někde něco dělalo proti komunismu, tak to bylo v těchto stranických institucích. Jinak ve Výboru měl od začátku důležité slovo Honza Křen, byl to takový jeho hlavní ideolog. Organizačně to dával dohromady Olda Janeček, jestli jste o něm slyšeli...

Právě na Oldřicha Janečka bychom se vás chtěli zeptat, protože nám připadá, že to byl významný historik, na kterého se trochu neprávem zapomnělo. Také jste u něj psal kandidátskou práci. To on vás přivedl do Výboru?

Janeček byl o něco starší. Poznal jsem ho tak, že mě nesmírně zaujal jeden jeho text o Petičním výboru Věrní zůstaneme. Díky tomu, že jsem měl doma program PVVZ, trochu jsem to téma znal. K Výboru jsem se však dostal spíš přes Honzu Křena, s kterým jsem dost kamarádil už na VŠPHV. A také mě učil Jaroslav Kladiva, ten to také hodně dával dohromady.

A jak vzpomínáte na činnost Výboru?

Je třeba říct, že to bylo hodně založené na osobním přátelství. Nešlo tedy jenom o odbornost, i když jsme nejspíše zásluhou Kladivy, který byl snad členem ÚV, mohli utvořit takovou sku-

pinu a měli jsme na to také peníze. Zrodila se idea zpracovat trilogii odboje. Rozdělovali jsme si úkoly, co bude kdo studovat. Také jsme měli možnost se společně scházet. Nejdřív na Komorním Hrádku u Chocerad a poté v bývalém středisku německé sociální demokracie v Doksech. Bylo to velmi příjemné. Večer se popíjelo a přes den jsme debatovali. Od začátku jsme uznávali prioritu Honzy Křena, protože měl koncepci a vnášel do toho našeho trochu amatérského zkoumání odboje určitou profesionalitu. Říkali jsme si, že jestli chceme poznat, kam naše země chce jít a co má dělat, musíme pořádně poznat její kořeny. Zaujala mě první a druhá republika, začal jsem se zabývat historií agrární strany. Nikdy jsem se třeba příliš podrobně nezabýval komunistickým odbojem, to mě nějak nebavilo. Spíš mě zajímal třeba *V boj* nebo *Český kurýr*.

Již jste zmínil Jana Křena. Můžete nám přiblížit další osobnosti pohybující se kolem Výboru?

Křena jsem si velmi vážil, ale lidsky mi byli nejbližší Karel Bartošek a Karel Pichlík, s kterými jsem chodil hrát čáru a mariáš. Hlavně Bartoška jsem měl velmi rád. Byl to trochu frajer a velice vtipný řečník, který se rád vytahoval na druhé. Chodíval jsem za ním, když později dělal topiče, vždycky jsem přinesl flašku piva, tam jsme ji vypili a kecali jsme o holkách, o všem. Dost jsem se skamarádil také s historikem Jiřím Muškou, který nějak zapadl. Pracoval v *Tvorbě*, dělal historii Říjnové revoluce, byl to předešlý rusista.

A jakou úlohu hrál v badatelském týmu Václav Kural?

Velikou, protože on byl, řekl bych, taková včelička. Faktograf. Když člověk potřeboval něco vědět, vždycky vám to řekl.

Další významnou osobností Výboru byl Josef Novotný.

Ten byl spíš organizátor. Zabýval se komunistickým odbojem. Měli jsme

Prezident Československé akademie věd František Šorm předává Václavu Vrabcovi cenu za popularizaci vědy (polovina 60. let)

Foto: archiv Václava Vrabce

ho rádi, protože většinou po organizáční a materiální stránce zajišťoval naše setkání a semináře. Vždy se říkalo: *Jdi za Pepíkem, Pepík to zařídí.*

Rádi bychom připomněli také Františka Janáčka.

Řekl bych, že František Janáček byl z nás skoro nejchytřejší. Co do faktografie a také co do profesionality historického řemesla. Křen byl spíš teoretik, kdežto Janáček byl systematik. Snažil se všelijaké naše partyzánské myšlenky ujednotit a zaškatulkovat. Byl to typický chytrý intelektuál s velice koncepčním myšlením. Také byl dobrý stylist. Dobře se doplňovali právě s Honzou Křenem.

Aktivít Výboru se účastnil také Jan Tesař, který se zároveň svou interpretací odboje a celkově protektorátní tematiky dost vymykal.

Tesař byl úplně jiný. Byl to takový trochu divoch. V devětašedesátém ho

zavřeli, a když ho pustili, asi dva dny u nás bydlel. Přišel strašně hubený, vyhladovělý. Pak už jsem o něm moc nevěděl.

Jak byste shrnul výzkumy Výboru, jaká byla vaše základní východiska?

Nás nesmírně inspirovala skupina francouzských historiků kolem Henriho Michela. A dostali jsme se tak k některým v podstatě teoretickým pracím a ty pro nás byly neobyčejně podnětné. Říkali jsme si, že odboj je třeba nějakým způsobem zařadit do našich dějin, ukázat, jakou má kontinuitu s národním obrozením. Myslíme, že to byla velká zásluha právě Oldy Janečka, který říkal, že to musíme brát od kořenů, od husitství. A tak jsme studovali také Kroftu, Odložilíka a další takzvané buržoazní historiky.

Specifická byla situace v roce 1968, kdy se řada historiků

z okruhu Výboru aktivně zapojila do reformního procesu. Mohl byste popsat, jak se historici dostali od psaní dějin k provádění politiky, zejména v okolí Josefa Smrkovského?

Musím to pojmut trochu osobně. Smrkovského jsem poznal už v pětadesátém roce. Pracoval ve Statistickém úřadu. Podílel jsem se na vydávání časopisu *Dějiny a současnost* a právě v pětadesátém jsme si vzpomněli, že bychom mohli vyzpovídat Smrkovského. Jel jsem za ním, jestli by nám něco nenapsal o Pražském povstání. Jak to bylo s vlasovci, s Američany a tak dále. Řekl, abych o tom s ním udělal rozhovor. Nakonec ho vyzpovídal asi Churaň nebo někdo jiný z ĎaSu. Ale od té doby jsem se Smrkovským udržoval kontakty. Nějak jsme se sblížili. Říkali jsme mu Smrk a dalo se s ním o všem mluvit. Utvořila se kolem něj taková skupina, byl v ní Ferda Beer, Křen, Pepík Novotný. Smrkovský byl hrozně chytrý, ale nebyl to koncepční člověk, spíš politikář.

Smrkovský si z historiků utvořil sbor poradců...

Ano, skutečně, Smrkovský si rád nechával poradit. Říkal: *Podívejte, já neumím spoustu věcí formulovat. Napište mi to.* Tak jsme mu napsali některé projevy. Byl to člověk, který se nechal poučit. Také vyprávěl o svém životě a co kde zažil.

A jak dnes s odstupem hodnotíte svoje angažmá v reformním procesu?

Já si osobně myslím, že u většiny z nás, alespoň u mě tedy určitě, ale řekl bych, že také třeba u Bartoška nebo u Křena, to byla určitá sebereflexe, sebekritika. Protože jsme byli dost... nechci říct přímo fanatičtí, ale v padesátých letech, a někteří už možná předtím, jsme se hodně angažovali pro socialismus. A najednou jsme zjistili, že to není úplně to, co jsme si představovali. Že se vlastně bijeme za něco nebo propagujeme něco, co není tak úplně košer. Řekl bych, že

Jedním z životních koníčků Václava Vrabce je hudba (70. léta)

Foto: archiv Václava Vrabce

v tom hrál velkou roli prvek odčinění vlastní hanby, vlastního selhání, primitivního a pitomého myšlení. Někdo na to přijde dřív, někdo si to nepřizná. Já si to přiznávám, že jsem tomu opravdu fandil.

S počátkem normalizace započalo období, kdy jste vy a řada vašich kolegů byli vytlačováni z redakcí, přišli jste o zaměstnání. Jak jste jako poměrně významné osobnosti ve vědě, politice či v mediální sféře prožívali ten náhlý pád?

Řekl bych, že skoro existenčně. Protože náhle člověk neměl z čeho žít. Měl jsem rodinu a najednou jsem neměl žádný příjem. Mě pak zachránilo, že jsem měl odmalička zdravotní problémy, takže jsem si požádal o částečný invalidní důchod. Dostával jsem 600 korun měsíčně, měli jsme alespoň pro kluky na stravenky. Jinak jsme v podstatě žili i dost v bídě. Dvacet roků jsem nepracoval a dodnes na to doplácím tím, že mám malý důchod. Ale dělal jsem disent.

Přibližte nám víc svoji činnost v opozici...

Dělal jsem různé časopisy, například časopis o dějinách s Vojtěchem

Menclem, Jánem Mlynárikem, skoro hlavní roli v tom hrál Milan Otáhal. Z Bratislavy za námi jezdil Jozef Jablonický. Také jsme se často scházeli u Zdeňka Jičínského nebo u Rudy Slánského. Pravičáci nám říkali euráci a jinak jsme byli označováni za revizionisty. Chodil tam také Honza Urban, Luboš Kohout, Věněk Šilhán. Často mě také sebrali. Někdy pro mě přijeli v šest ráno a odvezli mě. Jindy mě sebrali přímo na ulici. Prošel jsem snad všechny pražské policajтуры. Jednou mě odvezli do Dejvic, jindy na stanici na Letnou, na Žižkov, jednou do Vršovic.

Také jste se stal signatářem Charty 77.

Chartu jsem podepsal o Vánocích 1976 v Biskupcově ulici na kapotě svého auta. Také jsem jezdil na Slovensko a často jsem navštěvoval Dubček. Chtěl jsem, aby podepsal Chartu. I jsme se o to pohádali, a stejně ji nepodepsal.

Co mu vadilo na Chartě?

Že je tam Havel. Vadil mu Havel. Říkal mu „syn bohatců“. Byl jsem za ním několikrát, naposledy 6. května 1989, a znovu jsem ho žádal, aby podepsal

Chartu a aby jel do Prahy. Protože pořád chodily hlášky, že se chce vrátit, že půjde do vedoucí funkce. My jsme mu říkali, že my euráci, bývalí komunisti, uznáváme za hlavu disentu Havla. Cítili jsme, že něco brzy přijde, že už určitě dojde k nějakým událostem. Bylo vidět, že se ten režim rozpadá, a k tomu ještě vývoj v Rusku. A tehdy jsem mu říkal: *Sašo, jestli chceš něco dělat, je třeba, abys jel do Prahy poblahopřát panu kardinálu Tomáškovu a sešel se s Havlem*. A on mi tehdy řekl něco o synkovi boháčů. Naštval jsem se a odjel. Pak jsme se sešli až 17. listopadu. Scházeli jsme se denně jako výkonný výbor Obrody v bytě u Vojty Mencla a najednou se tam sedmáctého dopoledne objevil Dubček. Ztratil jsem ho z očí a asi až za dvě hodiny jsme se potkali někde u kongresového sálu na rohu ulice 5. května. Nevím, jak se tam ocitl, ani já nevím, jak jsem se tam dostal. Říkal, že byl na policii. Později jsme se trochu usmířili.

Na Chartě byla asi nejzajímavější skutečnost, že dokázala sjednotit lidi s velmi rozdílnými názory. Jak ta spolupráce vůbec probíhala?

Dobře. Velice dobře. Já jsem se třeba hodně kamarádil s Václavem Bendou. I když jsem věděl, že je katolík a vidí věci jinak. Měl jsem ho osobně rád. Nevzpomínám si, že bychom mezi sebou vytvářeli nějaké rozdíly. Že je někdo bývalý komunista a někdo katolík. Stýkal jsem se také s Ladislavem Hejdánkem. Často jsme se scházeli u Honzy Urbana a tam chodil třeba i Saša Vondra a už tehdy jsme se dohadovali. Chartu jsem v podstatě pomáhal připravovat, protože jsem se už od dob našeho souboru na VŠPHV dobře znal s Jiřím Hájkem. Tehdy jsme ho brali s sebou na naše koncerty, on povídal o mezinárodní situaci a my zpívali kantátu o Gottwaldovi nebo lidové písničky. Na podzim 1976, myslím, že už někdy v září, mi Hájek říkal, že by bylo dobré sepsat nějaký fundamentální dokument, petici, která by se podepiso-

Václav Vrabec před klubem Fontána v Holešovicích, kde zasedala Obroda (prosinec 1989)

Foto: archiv Václava Vrabce

vala. Takže přes něj jsem už od září věděl, že se něco děje.

Na konci osmdesátých let jste byl činný ještě v Obrodě, dokonce jste byl v jejím výkonném výboru.

Bylo to v podstatě jedno z křídel disidentského hnutí. Nedaleko ode mě bydlel František Šamalík, který byl v HOSu, s nimi jsme dělali dost věcí společně. Říkali jsme si, že je potřeba udělat také vlastní programové dokumenty, a na základě toho jsme se začali scházet. Důležitou roli v tom hrál Vojta Mencl. Je třeba také říct, že Obrodu tvořily zhruba dva dosti vyhraněné proudy. Jeden proud, kterému jsem říkal sekretariátový, to byli bývalí pracovníci aparátu. Tam patřil například Vladimír Kolmistr. Chtěli reformovat komunismus. Ten druhý proud bych nazval sociálnědemokratický. K němu jsem patřil já, Honza Urban, Miloš Hájek. V podstatě jsme směřovali k tomu, že je třeba obnovit sociální demokracii. Poté jsem také navázal kontakty s Rudolfem Battěkem, s kterým jsem se znal už z dřívějšíka. Obrodu jsem považoval za disidentskou organizaci a také jsme po 17. listopadu 1989 říkali, že jsme součástí Občanského fóra. Pro-

to jsme v té době vyloučili Grégra a Čestmíra Císaře, kteří se třásli na vysoké funkce, což jsme odmítali. Dnes mám dojem, že Obroda, která vznikla jako Klub za demokratický socialismus, byla vlastně jedno křídlo budoucí sociální demokracie. I když já jsem už poté do žádné strany nevlezl. Říkal jsem si, že už jsem v jedné byl, tak toho mám dost na celý život.

Na závěr se ještě vraťme k dějinám protinacistického odboje. Jak byste zhodnotil dosavadní počinání historiků ve výzkumu této problematiky, respektive v čem se dá dnes vyjít z té práce, kterou jste s vašimi kolegy započali v šedesátých letech, co z ní je nosné pro současnou historickou vědu?

Domnívám se, že antifašistický odboj za druhé světové války byl výrazem myšlení české společnosti od národního obrození, její struktury sociální a ideové. Česká společnost byla, řekl bych, dosti levicově orientovaná. A osobně si myslím, že nám všem nesmírně vyhovoval rok 1968. Byli jsme rádi, že se bude opravdu budovat nějaký ten socialismus s lidskou tváří, že zůstanou základy sociální,

s tržním hospodářstvím, ale že to nebude obnova kapitalismu. Říkali jsme si, že chceme nějakou třetí cestu. Hodně nás inspirovalo Švédsko nebo programy italských komunistů. Byli jsme naivní blbci, mysleli jsme si, že vytvoříme něco nového, co tady ještě nebylo. Byla to vlastně taková sebekritika za to, že jsme v mládí blbli jako komunisti. Byli jsme si vědomi, že komunismus je zruďná věc, že na něm nelze lpět, i když jsme si zároveň mysleli, že se dá změnit a reformovat.

V podstatě říkáte, že tak, jak jste odboj chápali v šedesátých letech, ho chápete i dnes: že je určitým důležitým klíčovým okamžikem v našich moderních dějinách, zapadá do nějaké kontinuity a další kontinuitu zakládá. Kde byste tedy hledal důvod toho, že česká historiografie stále nedokázala zpracovat dějiny odboje?

Je to, jak říkáte. Na dnešních historiků mě mrzí, že se nevěnují antifašistickému odboji po programové stránce. Protože každá ta skupina měla určitou představu, jaký by měl být vývoj po tzv. osvobození, jak by měla republika vypadat: jestli to bude návrat k předmnichovským poměrům. A my jsme si opravdu naivně mysleli, že by to mělo být něco nového, protože česká společnost byla trošičku jiná než ostatní společnosti, nejen ve východní, ale i ve střední Evropě. Osobně jsem přesvědčen, že národní obrození, a zejména pak Masaryk, tady vytvořili určité myšlenkové zázemí. Ať chceme, nebo ne, Masaryk této zemi prostě vtiskl určitý ráz, představy o Evropě a české otázce jako otázce světové, zařadil naše země do světového proudu dějin. Myslím, že jeho odkaz je stále živý a že to není dostatečně oceněno. Po listopadu 89 bylo chybou, že tento proud, oproti tomu, řekl bych bankéřskému proudu Klausově, Třískově, Ježkově, neměl program, zatímco oni to měli opřené. My jsme měli určité představy, co bychom chtěli, ale nebyli jsme zformovaní.

Václav Vrabec mezi členy Občanského fóra, kteří sledují volbu Václava Havla prezidentem

Foto: archiv Václava Vrabce

Václav Vrabec s prezidentem Václavem Havlem

Foto: archiv Václava Vrabce

A jak prožíváte období po sametové revoluci, jejíž dvacáté výročí jsme si nedávno připomněli?

Na revoluční období mám řadu vzpomínek. Tak třeba za mnou v Laterně Magice přišel Tigríd, jestli bych ho neseznámil s Dubčekem, a pak za mnou přišel Dubček, jestli bych ho mohl seznámit s Tigrídem. Tak jsem vzal dvě skleničky vína a šel za nimi a tam jsem je dal dohromady. Na pódiu Laterny Magiky. Potom jsme šli nějakými chodbami do Melantrichu. Ocitli jsme se v Melantrichu v prvním patře, kam jsem kdysi chodíval za bývalým šéfredaktorem Pavlisem. Tigríd nechtěl, aby Dubček šel na balkon. Odstrkoval ho a já jsem tedy zase odstrkoval Tigrída. Pak jsme se s Tigrídem usmířili a tykali si. Člověk o tom všem pořád přemýšlí, dává si

dohromady různé střípky a říká si, že doba byla taková divná, tak se i lidi podle toho chovali. Dneska už to hodnotím asi trochu zkresleně – tím, že do vzpomínek vkládáte svá přání, jak jste si to představoval. Přiznám se, že prožívám určité zklamání. Doufal jsem, že tato země nebude tak klausovsky pojatá. Říkám to otevřeně. V Občanském fóru jsem na všech těch balkonech stál vedle Klause. On byl vždycky v takovém červeném pulovru a byl mi hrozně nesympatický. Jsem sice dost levicově orientován, ale chraň bože něco s komunisty! Ani do té sociální demokracie jsem nevlezl. Právě proto, že tam lezli skoro všichni komunisti.

Stále ale zůstává otázka, proč i dvacet let po listopadové revo-

luci česká společnost, a zejména česká historiografie postrádají své dějiny protinacistického odboje? V čem vidíte hlavní příčinu?

Jednak tady asi chybí společenské zadání, aby o to někdo stál, a za druhé dneska pro mnoho mladých historiků může být třeba i existenční, ekonomickou otázkou, aby někde veřejně říkali, že chtějí nějakou formu socialismu.

Problematika protinacistického odboje tedy podle vás tkví v tom, že v podstatě zakládá levicovou tradici, kterou zase nikdo nechce hledat?

Přesně tak. Mám dojem, že se tím mladí historici nechtějí zabývat, aby někdo neřekl, že se špiní socialismem. A ono je to také už možná většině lidem jedno. Mám spíš trochu obavy, že tato společnost propadla přílišnému pragmatismu. A z toho pak pramení i dosti velká zkorumpovatelnost a též nevraživost. Politiku jsem si vždy představoval jako určitý partnerský vztah. Podívejte třeba Hampl s Beranem před válkou, to byly dva protipóly, ale oni se stýkali. V neděli jeli společně na výlet. Beranovic rodina s Hamplovic. A já mám takový dojem, že si tady pěstujeme zbytečná nepřátelství. Ano, mohu mít jiný názor, například Václav Benda mi byl občas protivný, ale měl jsem ho rád. Byl to fér chlap. Měli bychom ctít různé názory. Opravdová demokracie je přece diskuse. Ale to klausovské strkání ramenama mi neseď. Ale jinak jsem optimista. Myslím si, že jsme na dobré cestě, že jsme jaksi součástí spravedlivě vypadajícího světa. Dokonce si myslím, že bychom se měli ještě víc plést do některých světových událostí. Jsme přece součástí jisté civilizace, která má určité povinnosti i vůči světu, který ještě žije v bídě. Pořád jsem asi takový naivní.

Tak doufejme, že ten optimismus převáží nad pesimismem. Děkuje vám za rozhovor a za váš čas.

pd